

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Slovanské literatury

Marián Pčola

**Za hranicami fikčného rozprávania
Za hranicemi fikčního vyprávění
Towards the Boundaries of Fictional Narrative**

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Glanc, Ph.D.

Praha, únor 2013

1. Abstrakt

Dizertačná práca nahliada rôznorodé podoby súčasného umeleckého rozprávania a skúma jeho vzťah k iným typom narácie – najmä k textom, v ktorých nad estetickou funkciou prevažuje funkcia poznávací či informačná. Práca je rozdelená do štyroch častí. Prvá časť je teoretická, vytyčujú sa v nej základné problémové okruhy a pomenúvajú sa metódy, nástroje a modely, o ktoré sa budem v práci opierať a overovať ich použiteľnosť na vybraných príkladoch zo slovanských literatúr. Druhá časť sleduje problematiku časopriestoru fikčného rozprávania, pričom v kapitole 2.1 analyzujem románový čas a priestor prevažne z kompozičného hľadiska (na príklade románu Saša Sokolova *Škola pre hlupákov*), zatiaľ čo v nasledujúcej kapitole, venovanej ideovému prelínaniu literárnych a sociálno-politických utópií, sa *fikčnosť* a *temporalita* chápu širšie než len ako výhradne naratívne kategórie: fungujú ako styčné plochy medzi imanentným významovým dianím „sveta textu“ a jeho historickým pozadím. Tretia časť pokračuje vo vytýčenom smere, len ako *kontext* sa tu už neponíma nadosobné historické pozadie, ale individuálna sféra praktického života, každodennosti. Predmet skúmania tu tvoria dva žánre na pomedzí umeleckej literatúry a faktografie – intímna korešpondencia a cestopisné zápisky. Posledná časť sa sústreďuje na niektoré osobitosti jazykového prejavu v modernom fikčnom naratíve, predovšetkým na jazyk ako prostriedok navodenia ilúzie hovorovej reči (tzv. skaz) či jazyk ako umelý autorský konštrukt, zastávajúci funkciu akéhosi rozprávačského „mimikry“. Práca má byť zároveň príspevkom do diskusie o súčasných podobách a problémoch literárnej komunikácie, dôležitou súčasťou každej časti sú preto otázky týkajúce sa čitateľskej recepcie, interpretačných i prekladových úskalí toho ktorého textu či žánru.

Disertační práce nahlíží různorodé podoby současného uměleckého vyprávění a zkoumá jeho vztah k jiným typům narace – zejména k textům, ve kterých nad estetickou funkcí prevažuje funkce poznávací či informační. Práce je rozdělená do čtyř částí. První část je teoretická, vytyčují se v ní základní problémové okruhy a pojmenovávají se metody, nástroje a modely, o které se budu v práci opírat a ověřovat jejich použitelnost na vybraných příkladech ze slovanských literatur. Druhá část sleduje problematiku časoprostoru fikčního vyprávění, přičemž v kapitole 2.1 analyzuji románový čas a prostor převážně z kompozičního hlediska (na příkladu románu Saši Sokolova *Škola pro hlupáky*), zatím co v následující

kapitole, věnované ideovému prolínání literárních a sociálně-politických utopií, se *fikčnost* a *temporalita* chápou širě než jen jako výhradně narativní kategorie: fungují jako styční plochy mezi imanentním významovým děním „světa textu“ a jeho historickým pozadím. Třetí část pokračuje ve vytyčeném směru, pouze jako *kontext* se tu již nepojímá nadosobní historické pozadí, ale individuální sféra praktického života, každodennosti. Předmět zkoumání zde tvoří dva žánry na pomezí umělecké literatury a faktografie – intimní korespondence a cestopisné zápisky. Poslední část se soustřeďuje na některé osobitosti jazykového projevu v moderním fikčním narativu, především na jazyk jako prostředek navození iluze hovorové řeči (tzv. *skaz*) či jazyk jako umělý autorský konstrukt, zastávající funkci jakéhosi vypravěčského „mimikry“. Práce má být zároveň příspěvkem do diskuse o současných podobách a problémech literární komunikace, důležitou součástí každé části jsou proto otázky týkající se čtenářské recepcce, interpretačních i překladových úskalí toho kterého textu či žánru.

My thesis examines the nature of contemporary fictional narration and explores its relations to other types of narration – mainly texts where educational or informative function prevails over the aesthetic one. The whole work is divided into four parts. The first part is theoretical; it sets up basic areas of interest and names methods, tools and models that will be tested on selected examples from Slavonic literatures. The second part analyses spatial and temporal relations of fictional narrative. Chapter 2.1 treats time and space in a novel mostly from the compositional point of view (based on the example of Sasha Sokolov's *A School for Fools*), while in the next chapter, focusing on ideational interconnections between literary and social-political utopias, both *fictionality* and *temporality* are understood more broadly than mere narrative categories: they serve as certain points of connection between the immanent occurrence of meaning in the „world of text“ and its historical background. The third part continues in this direction, only what we mean by *context* here is not the collective historical background, but an individual sphere of everyday life. Our focus switches to two genres standing on the boundary of literary fiction and non-fiction – personal correspondence and a travel journal (travelogue). The last part concentrates on some distinctive features of verbal expression in modern fictional narrative, predominantly on language as a way to create an illusion of spoken speech (so called *skaz*) or language as an artificial auctorial construct functioning as peculiar narrator's "mimicry". At the same time, the presented work contributes to the discussion on current issues in literary communication – questions regarding a reader's reception, interpretational and translational difficulties in particular texts or genres therefore constitute an integral part of every chapter.

2. Úvod

Akokoľvek teoretické úvahy o špecifikách umeleckej literatúry nevyhnutne vychádzajú z predpokladu, že naše nazeranie poetického, esteticky príznakového slovného prejavu, sa podstatne odlišuje od spôsobov, akými tento prejav vnímame a aký význam mu pripisujeme v každodennej komunikácii, písomnej či ústnej. Na tejto dichotómii, ako je známe, založili ruskí formalisti základy modernej literárnej vedy. Na jednej strane poetické ozvláštnenia, zámerné *zdržiavanie* významu a prevaha konotatívnych významových odtieňov nad jednoznačne definovateľnými denotátmi, na druhej strane automatizované radenie zmyslu do zaužívaných kognitívnych schém v duchu princípov „ekonómie síl“. Francúzski i českí štrukturalisti neskôr formalistické tézy rozviedli a, opierajúc sa zároveň o fenomenologické výskumy (R. Ingarden, F. Vodička), poukazovali na sémantickú autonómiu umeleckého textu – tzn. na špecifikum imanentných sémantických vzťahov, ktoré majú vyvstávať z jeho vnútornej jazykovo-kompozičnej štruktúry, a nie z historicko-biografických odkazov mimo text.

Avšak nie jednotlivé slová, vety či skupiny viet, ale len text ako celok k čomusi signifikantnému odkazuje svojím „sémantickým gestom“ (J. Mukařovský) – k čomusi, čo presahuje jednoznačnosť slovného aj vetného referentu. K významu nie ako k pevnému, raz a navždy definovateľnému bodu, ale k významu ako procesuálnemu „dianiu“ (M. Jankovič) či „pulzovaniu“ (P. Zajac). Do popredia sa teda dostala jasná a zrejme nespochybniteľná požiadavka: mali by sme rozlišovať medzi pragmatickými komunikačnými funkciami každodenného rečového styku a interpretačnými nárokmi umeleckého textu, v ktorom hrá prím poetická funkcia. Veta, ktorú vyslovíme v bežnom rozhovore, môže mať identickú stavbu s vetou v básni či próze, a predsa tá druhá *znamená* či *označuje* aj čosi iné, odkazuje aj k čomusi mimo svoj obvyklý referenčný rámec.

Je však určite potrebné klásť si pritom opätovne otázku, nakoľko sa dajú rozlíšenia medzi „bežným“ a „poetickým“ jazykom, medzi jeho komunikačnou a estetickou funkciou, ktoré sa zdajú tak jednoducho vymedziteľnými na úrovni abstrakcie, uplatniť v neprebernom množstve materiálu, ktorý dnes spadá pod pojem *krásna* či *umelecká* literatúra. Veď týmto termínom už dávno neoznačujeme len romány, poviedky, básne či literárne hry, ale i veľa iných verbálnych prejavov: od esejistických, aforistických či cestopisných črt, cez denníkové a autobiografické zápisky až po autentickú korešpondenciu toho ktorého autora. Doba, v ktorej sa nestierajú len hranice medzi jednotlivými literárnymi druhmi a žánrami, ale spochybňuje sa striktná ohraničenosť samotného pojmu *literárnosť*, si zrejme vyžaduje

jemnejšie odlišenia. Pritom ale platí, že hraničná línia medzi svetom umeleckého textu a svetom čitateľa – pomyselná rampa, ktorá v divadle delí scénu od publika – sa síce môže do nekonečna posúvať rôznymi smermi, ak má ale umenie zostať umením a literatúra literatúrou, jej definitívne zrušenie skrátka nie je možné.

Nejednoznačnosť vzťahov medzi literatúrou a mimoliterárnou skutočnosťou tak spôsobuje, že otázky po „fikčnej“ a „skutočnostnej“ povahe literatúry sa opätovne otvárajú s novou naliehavosťou. Najčastejšie sa tak deje v priamej súčinnosti s práve prevládajúcimi literárnovednými paradigmami a nástrojmi, sľubujúcimi ak aj nie konečné vyriešenie, tak aspoň nové nasvietenie problému *ontológie* literárneho diela vo vzťahu k jeho *poetike*. Jednou z príčin neustále sa diferencujúcich teoretických konceptov, ich vzájomných stretov a kolízií najmä v druhej polovici 20. storočia je totiž i neudržateľnosť tradičného delenia literatúry na tzv. fikčnú (resp. „krásnu“, t. j. beletriu) a nonfikčnú, tzn. literatúru faktu. S tým súvisí jednak spochybňovanie zdanlivo raz a navždy ustálených charakteristík veľkých vývinových prúdov, jednak rozpaky pri pokusoch o jednoznačné zaradenie novo vznikajúcich (ale často i dlhodobo existujúcich, len predchádzajúcimi generáciami prehliadaných) literárnych textov do určitých žánrových priehradiek a hierarchizovaných kánonov. Zákonite tak vznikajú otázky typu: je západoeurópsky naturalistický román 19. storočia – či jeho ruská odnož, tzv. fyziologická črta – vernejším zobrazením historickej skutočnosti než prózy predchádzajúcich a nasledujúcich období? A čo realizmus tzv. socialistický alebo magický – nevyvažuje snád programová ideologickosť prvého fantastickým charakterom toho druhého?

Experimentátorské tendencie v literatúre minimálne posledných dvoch storočí opakovane potvrdzujú, že z klasických estetík vychádzajúce ohraničenia medzi umeleckým a mimoumeleckým, literárnym a mimoliterárnym, imaginatívnym a mimetickým sú tu viacmenej už len na to, aby teoretikom, historikom a kritikom umožňovali poukazovanie na ich neustále prekračovanie. Napriek tomu aj v súčasnom literárnovednom diskurze iste neoslabuje potreba dokazovať, že jediným *reálnym* prvkom umeleckej literatúry nie sú len myšlienky, pocity a dojmy, ktoré v nás určitý text evokuje v priebehu jeho recepcie.

Opakovane sa hovorí o kríze moderného románu, pričom krízovým stavom sa obvykle myslí nemožnosť chápať ho naďalej ako oblasť autorsko-čitateľského zdieľania spoločnej skúsenosti (historickej, sociálnej, psychologicko-emocionálnej a pod.) s bytím vo svete, ktoré tradične sprostredkúvali tzv. veľké rozprávania. Román v dvadsiatom storočí nesporne prešiel komplikovanými skúškami, spojenými s hľadaním vlastnej legitimity; prorocťvá o jeho skorom a neodvratnom konci tu naberali na sile, tu znovu tichli. No to že román podobné

kolísania nakoniec ustál a v prekračovaní vlastných mantinelov sa nenechal odradiť skepticizmom kritikov ani nezaujmom zo strany nepripraveného čitateľa, svedčí zrejme skôr o jeho mimoriadnej životaschopnosti než o krízovom stave.

Súčasne s vývojom moderného románu však sledujeme aj iný, paralelný pohyb – ešte donedávna marginalizované žánrové formy sú priťahované širokými možnosťami *románovosti* natoľko, že pozvoľna strácajú charakter len akéhosi „chudobného príbuzného“ tohto vyhláseného kráľa výpravných žánrov a z okraja literárneho diania začínajú čoraz viac primykať k jeho centru.¹ Denníkové zápisky, korešpondencia, reportáže z ciest, biografické a autobiografické záznamy už dávno nepredstavujú len historicky zaujímavý materiál, ktorým sa názorne dokladá zložitosť životnej cesty významného literáta, tzn. neslúžia len ako svedectvo o dobe, v ktorej autor žil a čerpal látku pre svoje diela. Ukazuje sa, že zdanlivá myšlienková nevyváženosť či kompozičná fragmentárnosť, ktorými sa zvykla dokazovať znížená esteticko-ideová hodnota podobných textov, nemusí byť nutne dôvodom ich odsúdenia do role vedľajšieho produktu tzv. serióznej spisby.

Okrem toho, literárny vývoj spochybnil i klasický aristotelovský postulát o vyššej miere myšlienkového abstrahovania v poézii oproti dejepisectvu, ktorý nemalou mierou prispel k tomu, že sa aj na iné „nebeletristické“ texty nahliadalo len ako na dokumentárne zápisy životnej empirie bez väčšej filozofickej či estetickej hodnoty. Predpokladalo sa totiž, že jedinečnosť umeleckej literatúry spočíva predovšetkým v jej schopnosti popri zobrazovaní jednotlivostí zároveň abstrahovať k všeobecnejším zákonitostiam ľudského bytia: „Proto také básnictví jest cosi filosofičtějšího a vzácnějšího než dějepisectví; básnictví totiž vyjadřuje spíše to, co jest obecné, dějepisectví však pojednává o tom, co jest jednotlivé, zvláštní“.² Z tejto často citovanej pasáže vyplývajú dôležité závery aj pre súčasné teórie fikčnosti. Jedným z nich je ten, že hoci Aristoteles charakterizoval poéziu ako „nápodobu ľudského

---

¹ Tartuská semiotická škola chápe kultúru ako „koncentrický systém, v jehož stredú se nacházejí nejvýraznější a nejucelenější (takřkajíc nejstrukturovanější) struktury. Blíže k periférii se nacházejí útvary, jejichž strukturovanost není zřetelná či dokázaná; pokud jsou však zapojeny do obecných znakově komunikativních situací, jako struktury fungují. Podobné kvazistruktury mají v lidské kultuře zjevně velice významné místo. Ba co víc, právě tato určitá vnitřní nezavršená uspořádanost dává lidské kultuře velkou obsažnost a dynamiku, s jakými se v uspořádanějších strukturách nesetkáme“ (LOTMAN, J. M. - USPENSKIJ, B. A. „O sémiotickém mechanismu kultury“. In *Exotika: výbor z prací tartuské školy*. Brno : Host, 2003, s. 39). Práve toto máme na mysli, keď hovoríme o obohacujúcom a inšpiratívnom vplyve naratívnych žánrov na pomedzí umeleckej a vecnej literatúry na vývoj románu. Román neustále čerpá podnety – literárne postupy, ale aj námety či tematické motívy – z tejto rozsiahlej oblasti. A na týchto periférnych „kvázištruktúrach“ sa zas prejavuje románové tiahnutie k významovej a kompozičnej završenosti, ucelenosti. Naša práca by mala poskytnúť dostatok príkladov podopierajúcich tieto tvrdenia.

² ARISTOTELÉS. *Poetika*, 1451 b. Prel. A. Kříž, Praha : Jan Laichter, 1948, s. 38.

konania“ v reálnom svete, nejde o nápodobu náhodných jednotlivín – napodobujú sa *všeobecne platné zákonitosti ľudského konania*. (V práci vysvetľujeme, prečo je potrebné klásť dôraz nielen na výraz „všeobecne platné“, ale aj na slovo „konanie“.) Problém je však v tom, že sa nedá tak jednoznačne určiť, kde končí jednotlivé či empirické a začína sa všeobecne platné, nadčasové.

Súvisí to samozrejme aj s tým, že moderné premýšľanie o literatúre sa čoraz častejšie vzdáva tradičných syntetizujúcich postulátov o rôznych „jednotách“ či „celostnom uchopení“ skutočnosti v umeleckom diele i mimo neho. Po definitívnom zabudnutí na jednotu času a deja v klasickej dráme sa v próze od druhej polovice 19. storočia čoraz viac prejavuje narúšanie jednoty charakteru a vedomia literárnych postáv, ktoré svoju vyhotorenú podobu – vo forme rozkladu či rozpadu vedomia – dosahuje v rôznych avantgardných a postavantgardných literárnych projektoch 20. storočia.³ Zrušením celistvosti hrdinovo vedomia, jeho rozložením na množstvo súperiacich či dokonca navzájom sa vylučujúcich fragmentov sa tak spochybňuje jednota, ktorú Aristoteles ani nezahrnul medzi svoje estetické normatívy, natoľko mu musela pripadať zjavnou a nenarušiteľnou.

Významný český rusista a estetik Zdeněk Mathauser tieto tendencie k štepeniu veľkých „holistických“ koncepcií na fragmentárne prístupy k jednotlivým prvkom zobrazovanej skutočnosti v období avantgardných experimentov (zdôrazňuje sa najmä nástup výtvarného kubizmu a jeho inšpiračné podnety v oblasti literatúry) chápal ako paralelný myšlienkový proces k prechodu od esteticko-filozofickej paradigmy „symbolickosti“ k paradigme „alegorickosti“: „Tváří v tvář nástupu avantgardy přiznáváme, že místo symbolistní celostnosti a organičnosti staršího básnického modelu či vedle něho postupně přichází alegorická fragmentárnost a anorganičnost. Ostře se nyní profiluje básnický model *líce a rubu*, což bylo méně možné v symbolismu s jeho polysémií a rozestřenými předěly“.⁴

Zdá sa teda, že jednou z posledných bášť odolávajúcich dezintegračným a *dekonštruktívnym* náporom súčasnosti je už len istá žánrovo-druhovú jednota literárneho výrazu. Inými slovami, pojmy ako „román“, „poviedka“, „divadelná hra“ či jednoducho

---

³ Porov. GADAMER, H.-G. *Aktualita krásného. Umění jako hra, symbol a slavnost*, Praha : Triáda, 2003, s. 11n.

⁴ MATHAUSER, Z. „Básnická avantgarda a fenomenologické ponaučení“. In *Cesta k duši díla : Miroslav Mikulášek [jubilejní sborník]*. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 191. K rôznym interpretačným implikáciám pojmov *symbol* a *alegoria*, obsahové rozpätie ktorých ďaleko presahuje škálu prostých básnických trópov, sa v našej práci ešte neraz vrátíme. (Dali by sa v tejto súvislosti zmieniť aj paradigmatické posuny *metaforicko-metonymické*, o ktorých písal Jakobson. Aj o nich však ešte bude reč.)

„kniha“, „text“ a pod. ešte stále označujú istý ucelený konglomerát esteticko-hodnotových kvalít, ktorého vnútornú identitu nemožno ľubovoľne narúšať. Pozitívnu správou, ktorú po sebe zanechali postštrukturalistické výpady voči „centrizmom“ všetkého druhu, je tak poznanie, že ani to najradikálnejšie relativizovanie noriem a hodnôt nemôže z uvažovania o literatúre – a o umení vôbec – odstrániť prirodzenú ľudskú potrebu hľadania nejakého zmysluplného, esteticky i významovo relevantného hľadiska. Iná vec je, čo presne si pod týmto pojmom predstaviť.

3. Štruktúra a metodológia

K podobným otázkam sa budeme v práci opätovne vracat' a nahliadať ich z rôznych uhlov. Tieto úvodné poznámky mali len pripomenúť, že otázka žánrového zaradenia určitého textu bezprostredne súvisí s mierou jeho umeleckej pôsobivosti, s tým čo sa zvykne označovať ako vlastná *literárnosť* textu. Ak totiž majú vyššie spomenuté, donedávna okrajové žánre skutočne konkurovať tradične zavedeným druhovo-žánrovým formám, plodne s nimi súperiť o miesto v pomyselnom centre literárneho či vôbec kultúrneho priestoru (v prípade, že sa o niečom takom ako „centrum“ a „periféria“ dnes ešte vôbec dá hovoriť), musí sa neustále poukazovať predovšetkým na ich hodnotovo-estetické, a nielen informačno-poznávacie kvality.

Predkladaná práca má byť správou o viacerých podobách takéhoto súperenia na konkrétnych príkladoch zo slovanských literatúr. Nepôjde v nej však o chronologickú ani taxonomickú systematizáciu tzv. okrajových žánrov určitého kultúrneho prostredia či historického obdobia. Uvádzané príklady a interpretácia konkrétnych textov by skôr mali viesť k hlbšiemu ponoru do problematiky *literárnosti* a literárnej *fikčnosti* ako takej. Predmetom nášho záujmu teda nebudú len texty označujúce sa obvykle pojmami epická či výpravná próza, naratívna literatúra, literárne rozprávanie, fikčný naratív a pod. (netrváme ani na striktnom rozlišovaní medzi týmito pojmami – v celej práci sa až na niekoľko prípadov používajú viac-menej synonymne), ale skôr jednotlivé naratívne postupy prechádzajúce naprieč rôznymi druhmi a žánrami. Našimi základnými orientačnými bodmi v pomerne neprehľadnom priestore s etiketou „moderný literárny naratív“ tak budú najmä otázky typu: čo tvorí literárne fikčný charakter daného textu, a čo ho odlišuje od textu „nonfikčného“ či „neliterárneho“? Do akej miery je možné klásť znak rovnosti medzi atribúty „narativita“, „fikčnosť“ a „literárnosť“? A ako je to so zhodami a rozdielmi medzi termínmi typu

„nenaratívny“, „opisný“, „lyrický“, „dokumentárny“, „náučný“, „faktografický“ a pod.? Tu už budeme musieť byť v pojmovom rozlišovaní presnejší.

Spojnice medzi literárno-umeleckým zobrazovaním a mimoliterárnou – t. j. empirickou – skutočnosťou je samozrejme možné hľadať vo všetkých základných vrstvách a rovinách literárneho diela: v už spomenutej rovine konania postáv, v náčrtoch ich charakterov a individuálnych psychológií, v spôsoboch ich vzájomnej komunikácie a interakcie, v rovine rozprávača, jeho jazyka a jazyka postáv, v súradniciach literárneho priestoru a času, na základe vložených opisov či esejistických úvah atď. Týmto smerom sa bude sčasti uberať aj naše bádanie. No tak ako výsledné porozumenie literárnemu textu nemožno redukovať na porozumenie jeho čiastkovým komponentom, tak i jeho „skutočnosťná“ povaha nemôže byť iba mechanickým súhrnom podobných spojnic.

Ak sa teda odhaľovanie vzťahov medzi svetom literatúry a životnej empirie nemá obmedziť len na nachádzanie tých najdostupnejších, na prvý pohľad zrejmých vodidiel odkazujúcich *mimo text*, je potrebný komplexnejší model výskumu. Niekoľko takýchto modelov si predstavíme v prvej, teoretickej časti práce. Pritom sa zameriame na ich silnejšie i slabšie stránky, vyplývajúce z vopred zvoleného uhla pohľadu a z ponúkaných konceptuálnych nástrojov. V ďalších častiach sa pokúsime overiť použiteľnosť teoretických nástrojov v interpretačnej praxi. Budeme pritom vychádzať z presvedčenia, že zvolený uhol pohľadu nielenže nemá brániť odkrývaniu hlbších významových vrstiev literárneho textu, ale mal by vrhať svetlo predovšetkým na vrstvy nedostupné pohľadu z iných metodologických perspektív.

Rozhovor o miere „realistickosti“ literárneho zobrazenia samozrejme predpokladá určité povedomie o povahe reality ako takej, o podmienkach jej pravdivého poznania – a to je primárne problém filozofickej noetiky, nie literárnej vedy. No každé bližšie skúmanie estetických i mimoestetických kvalít literárneho diela (z ktorých nás tu zaujíma predovšetkým stránka poznávacía, kognitívna) nutne z nejakých noetických stanovísk vychádza, či už tieto východiská pramenia z rozpracovaného filozofického systému, alebo len z vlastných intuitívnych predstáv o pomyselných hraniciach empirie, inteligibility, jazyka, logiky a pod. Inými slovami, o tom, čo by sa s istým zjednodušením dalo označiť ako styčné plochy *sveta textu*⁵ a jeho *okolía*. A tak bez toho, aby si táto práca činila nárok na hlbší prienik do podobných problémov, než jej prináleží z povahy predmetu výskumu, nemôže niektoré z dôležitých otázok teórie poznania opomenúť.

---

⁵ Čo presne rozumieme pojmom „svet textu“, vysvetlíme v kapitole 1.2.

Základný, takpovediac nadstavbový model, z ktorého vo svojich úvahách vychádzame a opätovne sa k nemu vraciame, predstavuje filozoficko-estetická hermeneutika Paula Ricoeura – koncept dostatočne dynamický a otvorený, aby v prípade potreby umožňoval aj uplatnenie teoretických nástrojov exaktnejšie zameraných škôl a prúdov súčasnej literárnej vedy (v tejto súvislosti bude reč najmä o tzv. kognitívnej naratológii). Takýto „nadregionálny“⁶ náhľad hermeneuta by nás mal zároveň ochrániť pred prílišným hrúžením sa do neraz len umelo exponovaných sporov v úzko špecializovaných teoreticko-výskumných oblastiach o priradenie toho či iného teoretického pojmu určitému literárnemu fenoménu, začlenenie skúmaného textu do tej či onej vývinovej alebo druhovo-žánrovej línie, taxonómie a pod. Nech by totiž v podobných sporoch zvíťazil akýkoľvek argument, býva to obvykle sama literatúra, kto v nich nakoniec utrpí porážku.

4. Závěry

V práci sme načrtli niekoľko tematických okruhov, v ktorých možno sledovať rozprávačské postupy v modernom fikčnom naratíve a k nemu primykajúcim nonfikčným žánrom. Hoci, ako sme si povedali už v úvode, medzi *fikčným* a *umeleckým* nemožno klásť znak rovnosti, snažili sme sa zároveň ukázať, že pojem fikčnosti nie je zďaleka zanedbateľným aspektom na ceste k hlbšiemu porozumeniu literárnemu textu a jeho „okoliu“. Umožňuje nám totiž rozostaviť si akési základné interpretačné mantinely, ktoré sa môžu či nemusia približovať pôvodnému autorskému zámeru alebo žánrovému zaradeniu textu, no to pri samotnej recepcii textu nie je smerodajné. Dôležitejším je sledovať, aké nové možnosti historicko-kritického hodnotenia sa odкрývajú po vyňatí textu z pôvodne úzkeho poľa skúmania tzv. dokumentárneho či náučného artefaktu. Ak sa na list či cestovný denník spisovateľa (jedinou podmienkou je, aby šlo skutočne o *literáta*, tzn. človeka, pre ktorého podobné zápisy nie sú len prostriedkom šírenia istých poznatkov a informácií, ale predovšetkým tvorivým sebavyjadrením) nazerá z perspektívy posudzovania jeho umeleckého výrazu, jeho interpretačný potenciál sa naraz stáva oveľa širším, a bohatší je obvykle i náš čitateľský zážitok.

Aby sme však mohli oceniť v rovnakej miere estetické i poznávacie kvality textu pohybujúceho sa na pomedzí umeleckej literatúry a faktografie, mali by sme sa vždy pokúšať aspoň približne vymedziť, ktoré jeho zložky prezrádzajú čosi podstatné o východiskách

---

⁶ Čo v práci chápeme *regionálnymi* a čo *nadregionálnymi* prístupmi, tiež ešte podrobnejšie vysvetlíme.

píšuceho (či „hovoriaceho“, ako tomu bolo v prípade skazu) subjektu, čo z týchto textu inherentných konštánt sa odkrýva pri podrobnejšej analýze diskurzu rozprávača, čo pri analýze iných než rozprávačských aspektov (všimli sme si najmä časopriestorové momenty textu, no za pozornosť by samozrejme stáli i ďalšie), čo k nám prúdi z „pozadia“ textu (hovorili sme o historickom kontexte či metatexte), a nakoniec – čo do textu vkladáme sami ako recipienti s určitou čitateľskou a vôbec ľudskou skúsenosťou.

Ako základný heuristický prostriedok nám poslužil Ricoeurov model trojstupňovej mimésis, pričom sme sa opierali aj o terminologicko-konceptuálne nástroje súčasnej literárnej hermeneutiky, fenomenológie, semiotiky a naratológie. No ani využívanie ich predností pri ďalšom rozvíjaní nadhodnotených tém – a rozvíjať ich možno prakticky donekonečna, každá z predložených kapitol je len o čosi viac než úvodom do danej problematiky – nie je v žiadnom prípade záväzná. Dôvody ich použitia sme vysvetlili v úvodných kapitolách, no práve tak by sa dali uplatniť i akékoľvek iné teoretické modely a nástroje umožňujúce v rovnakej miere narábanie s estetikou i pragmatikou literárnych textov. Cieľom tejto práce nebolo vyčerpávajúco analyzovať tú ktorú rovinu textu z určitej teoretickej perspektívy, ale jednoducho ukázať na skrytý potenciál textov označovaných obvykle za „hraničné“ a neraz nespravodlivo odsúvaných na okraj literárnovedného záujmu.

5. Použitá literatúra

Citovaná beletria a analyzované texty

- ANDRUCHOVÝČ, J. - STASIUK A. *Moje Evropa*. Prel. Václav Burian a Tomáš Vašut. Olomouc : Periplum, 2009.
- BITOV, A. G. *Puškinskij dom*. Moskva : Sovremennik, 1989.
- BITOV, A. G. *Uroki Armenii*. In tenže *Kavkazskij plennik*. Sankt-Peterburg : Azbuka-klassika, 2004.
- BORGES, J. L. *Zrcadlo a maska*. Praha: Odeon, 1989.
- BURGESS, A. *A Clockwork Orange*. New York: W. W. Norton & Company, 1963.
- CALVINO, I. *Neviditeľná města*. Prel. V. Hořký. Praha : Dokořán, 2007.
- CVETAJEVA M. *Izbrannyje sočinenija, tom II. Avtobiografičeskaja proza, vospominanija, dnevnikovaja proza, stat'ji, esse*. Moskva: Literatura, Sankt-Peterburg: Kristall 1999.
- CVETAJEVA, M. I. *Chotíte ko mne v synov'ja? : dvadcat'pjať pisem k Anatoliju Štejgeru*. Moskva : Dom Mariny Cvetajevoj, 1994.
- CVETAJEVA, M. I. *Pis'ma Anatoliju Štejgeru*. Kaliningrad : Luč-1, 1994.
- CVETAJEVA, M. I. *Živoucí o živých*. Prel. Jana Štroblová, Luděk Kubišta a Jiří Honzík. Praha : Protis, 2011.
- CVETAJEVOVÁ, M. *Vyznání na dálku*. Praha : Votobia, 1997.
- ČAPEK, K. *Život a dílo skladatele Foltýna*. Praha : Tartaros, 2009.
- DOVLATOV, S. D. *Sobranije sočinenij v 4-ch tomach, tom 2*. Sankt-Peterburg : Azbuka, 1999.
- HRABAL, B. *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Praha : Mladá fronta, 2000.
- KUNDERA, M. *Nesmrtelnost*. Brno : Atlantis, 2006.
- LITVÁK, J. *Gandžasan: prepísané z indiára*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1999.
- NABOKOV, V. V. *Lolita*. Prel. P. Dominik. V Praze ; v Litomyšli : Paseka, 2007.
- NABOKOV, V. V. *Lužinova obrana; Pozvání na popravu*. Prel. L. Dušková. Praha : Odeon, 1990.
- NABOKOV, V. V. *Pale Fire*. New York: G. P. Putnam, 1962.

- PAVIČ, M. *Chazarský slovník: román-lexikón v stotisíc slovách*. Prel. Jarmila Samcová. Bratislava : Slovart, 2003.
- PESSOA, F. *Kniha neklidu*. Prel. Pavla Lidmilová. Praha : Argo, 2007.
- PLATONOV, A. P. „Pitomnik novogo čeloveka“. In *Oktjabr*, 1999, č. 2, s. 147-153; online <<http://magazines.russ.ru/october/1999/2/platon.html>> [cit. 14. 11. 2011].
- PLATONOV, A. P. *Izbrannoje*. Minsk: Universitetskoje, 1989.
- PLATONOV, A. P. *Zapisnyje knižki. Materialy k biografii*. Moskva : Nasledije, 2000.
- RILKE, R. M. *Elegie z Duina*. Prel. J. Gruša. Praha : Mladá fronta, 1999.
- RYŠAVÝ, M. *Vrač*. Praha : Společnost pro Revolver Revue, 2010.
- RYŠAVÝ, M.: *Cesty na Sibiř: román*. Praha: Revolver Revue, 2008.
- SOKOLOV, S. *Škola pro hlupáky*. Prel. Jakub Šedivý. Praha : Prostor, 2006.
- SZCZYGIEL, M.: *Gottland*. Praha : Dokořán : Máj, 2007.
- ŠANDA, M. *Dopisy. Korespondence Karel Havlíček Borovský – Michal Šanda*. Praha : Dybbuk, 2009.
- ŠKLOVSKIJ, V. B. *ZOO aneb Dopisy nikoli o lásce*. Praha : SNKLU, 1965.
- WELLS, H. G. *Moderní Utopie*. Prel. L. Vočadlová-Kruisová. Královské Vinohrady : G. Voleský, 1922.

Sekundárne pramene a internetové zdroje

- AÍNSA, F. *Vzkříšení utopie*. Brno: Host, 2007.
- ANKERSMIT, F. R. *Narrative Logic. A Semantic Analysis of the Historian's Language*. Hague : Nijhoff, 1983.
- ARISTOTELES. *Poetika*. Prel. A. Kříž, Praha : Jan Laichter, 1948.
- BACHTIN, M. „Epos a román“. In tenže *Román jako dialog*. Praha : Odeon, 1980.
- BACHTIN, M. *Dostojevskij umělec*. Praha: Československý spisovatel, 1971.
- BACHTIN, M. *Problémy poetiky románu*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1973.
- BARTHES, R. „Úvod do strukturální analýzy vyprávění“. In *Znak, struktura, vyprávění. Výbor z prací francouzského strukturalizmu*. Sest. P. Kyloušek. Prel. J. Fryčer et al. Brno : Host, 2002.
- BERĎAJEV, N. A. *Istoki i smysl russkogo kommunizma*. Paříž : YMCA-PRESS, 1955.
- BÍLEK, P. A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host, 2003.
- BODENSTEIN, J. *The Excitement of Verbal Adventure. A Study of Vladimir Nabokov's English prose. Part I*. Heidelberg, 1977.
- BOGUSLAVSKIJ, V. M. *Tezisy Marksa o Fejerbache*. Moskva : Znanije, 1960.
- BOLTON, J. (ed.) *Nový historismus/New Historicism*. Brno : Host, 2007.
- BOYD, B. *Nabokov's Pale Fire: the Magic of Artistic Discovery*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
- BREMOND, C. „Logika narativních možností“. In *Znak, struktura, vyprávění: výbor z prací francouzského strukturalizmu*. Brno: Host, 2002, s. 118-131.
- BRODSKIJ, I. A. *Brodskij o Cvetajevoj*. Moskva : Nezavisimaja gazeta, 1998.
- CIOLKOVSKIJ, K. E. *Kosmičeskaja filosofija*. Moskva : Sfera, 2004.
- ČERNÝŠOV, J. G. *Social'no-utopičeskije idei i mif o „zolotom veke“ v drevnem Rime. V 2 č. Č. 1: Do ustanovenija principjata*. Novosibirsk : Izdatel'stvo Novosibirskogo universiteta, 1994; online <<http://ancientrome.ru/publik/tchernyc/tcher04f.htm>> [cit. 16. 10. 2008].
- ČERVENKA, M. *Obléhání zevnitř*. Praha : Torst, 1996.
- DAWSON, D. *Cities of the Gods: Communist Utopias in Greek Thought*. New York : Oxford University Press, 1992.
- DERRIDA, J. *Jacques Derrida v Moskvě: Dekonstrukcia putešestvija*. Moskva: RIK „Kul'tura“, 1993; online <<http://yanko.lib.ru/books/philosoph/derrida/derrida-in-moscow.htm>> [cit. 15. 6. 2012].
- DOLEŽALOVÁ, P. „Vy gražny bračny...“ Mechanický pomeranč Anthonyho Burgesse v českém překladu“. *Čeština doma a ve světě*, 1996, č. 4, s. 246-248.
- DOLEŽEL, L. „Skazové vyprávění, jeho formy a poslání“. In *Knižka o jazyce a stylu soudobé české literatury: cyklus statí pracovníků Ústavu pro jazyk český ČSAV*, Praha : Orbis, 1962.
- DOLEŽEL, L. *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha : Academia, 2008.
- DROZDA, M. „Umělecký prostor v próze Andreje Platonova“. In *Východoevropská moderna a její evropský kontext I*. Praha: Karolinum, 1999, s. 125-141.
- DROZDA, M. *Narativní masky ruské prózy. Od Puškina k Bělému (Kapitoly z historické poetiky)*. Praha : Univerzita Karlova, 1990.
- DUDEK, P. „Porouchaný mechanismus pomeranče“. *Literární noviny*, 1993, č. 5, s. 12.
- EJCHENBAUM, B. M. *Skvoz' literaturu. Sbornik statej*. Leningrad: Academia, 1924.
- ELIADE, M. *Obrazy a symboly: esej o magicko-náboženských symbolech*. Prel. Barbora Antonová. Brno : Computer Press, 2004.
- ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. Prel. Filip Karfík. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994.
- FEDOROV, N. F. *O filosofii V. Solovjova (Nabroski)*. [online] URL: <<http://www.magister.msk.ru/library/philos/fedorov/fedor097.htm>> [cit. 20. 11. 2008].

- FEDOROV, N. F. *O smertnosti*. [online] URL: <<http://www.magister.msk.ru/library/philos/fedorov/fedor111.htm>> [cit. 8. 11. 2011].
- FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1. 1995.
- FLUSSER, V. *Jazyk a skutečnost*. Prel. K. Palek. Praha : Triáda, 2005.
- FOŘT, B. *Teorie vyprávění v kontextu Pražské školy*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.
- FOUCAULT, M. *Myšlení vnějšku*. Prel. Čestmír Pelikán et al. Praha : Herrmann & synové, 2003.
- FRANK, S. L. *Jeres' utopizma*. München : Rus', 1972.
- FRYNTA, E. „Náčrt základů Hrabalovy prózy“ In Hrabal, B. *Automat svět: výběr z povídek*. Praha : Mladá fronta, 1966.
- GADAMER, H. G. *Aktualita krásného: umění jako hra, symbol a slavnost*. Praha : Triáda, 2003.
- GADAMER, H. G. *Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha : Triáda, 2010.
- GENETTE, G. „Rozprava o vyprávění (Esej o metodě)“. *Česká literatura*, 2003, roč. 51, č. 3, s. 302-327; 2003, roč. 51, č. 4, s. 470-495.
- GINZBURG, L. J.: *O starom i novom: Statji i očerki*. Leningrad : Sovetskij pisatel', 1982.
- GINZBURGOVÁ, L. J. *Psychologická próza*. Praha : Odeon, 1982.
- GOLDSTEIN, A. *Rozlúčka s Narcisom*. Prel. Valerij Kupka a Ivana Kupková. Bratislava : Kalligram, 2003.
- GOODMAN, N. *Jazyky umění: nástin teorie symbolů*. Prel. Tomáš Kulka a kol. Praha : Academia, 2007.
- GREBENÍČKOVÁ R. *Literatura a fiktivní světy*. Praha : Český spisovatel, 1995.
- HERMAN, D. „Kognitivní dimenze literárního narativu“. In *Od struktury k fikčnímu světu: Lubomíru Doleželovi*. Ed. Bohumil Fořt, Jiří Hrabal. Olomouc : Aluze, 2004.
- HERMAN, D. *Přirozený jazyk vyprávění*. Brno; Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2005.
- HODROVÁ, D. „Paměť a proměny míst. Na okraj tematologie a topologie“. In: *Poetika míst*. D. Hodrová et al., Jinočany : H & H, 1997.
- HODROVÁ, D. et al. *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. Jinočany : H&H, 1997.
- HOLÝ, J. „Poznámky ke koncepcím „kostnické školy“ a českého strukturalismu“. In *Čtenář jako výzva. Výbor z prací kostnické školy recepční estetiky*. Brno 2001, s. 271-294.
- HOLÝ, J. „Typy vyprávění“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu. Poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2005.
- HRBATA, Z. „Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2005, s. 315-509.
- HUSSERL, E. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I*. Praha : Oikoumené, 2004.
- HUSSERL, E. *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vědomí*. Prel. Vladimír Špalek a Walter Hansel. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1970.
- CHATMAN, S. *Příběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno : Host, 2008.
- CHLUPÁČOVÁ, K.-ZADRAŽILOVÁ, M. *Texty a kontexty Andreje Platonova*. Praha : Karolinum, 2005.
- INGARDEN, R. *Umělecké dílo literární*. Prel. Antonín Mokrejš. Praha : Odeon, 1989.
- ISER, W. „Apelová struktura textů. Nedourčenost jako podmínka účinku literární prózy“. In *Čtenář jako výzva : výbor prací kostnické školy recepční estetiky*. Ed. M. Sedmidubský, M. Červenka, I. Vízdalová. Prel. I. Vízdalová a M. Červenka. Brno : Host, 2001, s. 39-61.
- ISER, W. *Jak se dělá teorie*. Prel. P. Onufer. Praha : Karolinum, 2009.
- JAHN, M.: *Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives. Towards a Cognitive Narratology*. Poetics Today. Vol. 18, No. 4, Winter 1997, pp. 441-468; online <http://www.uni-koeln.de/~ame02/jahn_1997.pdf> [cit. 23. 3. 2012].
- JAUSS, H.-R. „Dějiny literatury jako výzva literární vědě“. In *Čtenář jako výzva : výbor prací kostnické školy recepční estetiky* Ed. M. Sedmidubský, M. Červenka, I. Vízdalová. Prel. I. Vízdalová a M. Červenka. Brno : Host, 2001, s. 7-38.
- JEDLIČKOVÁ, A. „Čas a jeho úloha při konstituování narativního díla“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005, s. 179-243.
- JEDLIČKOVÁ, A. *Ke komu mluví vypravěč?: adresát v komunikační perspektivě prózy*, Jinočany 1993.
- KAGARLICKIJ, J. I. *Fantastika. Utopie. Antiutopie*. Praha: Panorama, 1982.
- KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. Prel. Teodor Münz. Bratislava : Pravda, 1979.
- KARFÍKOVÁ, L. *Čas a řeč*. Praha : Oikoumené, 2007.
- KARGAŠIN, I. A. *Skaz v russoj literature: voprosy teorii i istorii*. Kaluga: Institut usoveršenstvovanija učitelej, 1996.
- KLÁTIK, Z. *Vývin slovenského cestopisu*, Bratislava : Vydavateľstvo Slov. ak. vied, 1968.
- KLJUČEVSKIJ, V. O. *Kratkij kurs po russoj istorii*. Moskva : Eksmo-Press, 2000.
- KOBLÍŽEK T. „Teorie fikčních světů. Kritická reflexe“. *Svět literatury*, 2009, č. 39.
- KRAUSOVÁ, N. *Filozofická terapia literárnej vedy*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2009.
- KROUTVOR, J. *Potíže s dějinami: eseje*. Praha : Prostor, 1990.
- LAKOFF, G. - JOHNSON, M. *Metafory, kterými žijeme*. Brno : Host, 2002.
- LAURET, P. „Derrida a Gadamer: jaký dialóg lze vést mezi hermeneutikou a dekonstrukcí?“ In *Vliv díla Jacquesa Derridy na současné myšlení*. Praha : Filosofia, 2007.

- Literatura na hranici jazyků a kultur*. Ed. Vladimír Svatoň, Anna Housková. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009.
- LOKRANTZ, J. T. *The underside of the weave : some stylistic devices used by Vladimir Nabokov*. Uppsala : Almqvist och Wiksell, 1973.
- LOTMAN, J. M. - USPENSKIJ, B. A. „O sémiotickém mechanismu kultury“. In *Exotika: výbor z prací tartuské školy*. Brno : Host, 2003, s. 36-58.
- LOTMAN, J. M. *Štruktúra umeleckého textu*. Bratislava: Tatran, 1990.
- LOTMAN, J. M. *Text a kultúra*. Bratislava : Archa, 1994.
- LYOTARD, J.-F. *Fenomenologie*. Praha : Victoria Publishing, 1995.
- LYOTARD, J.-F. *Putování a jiné eseje*. Prel. M. Petříček. Praha : Herrmann & synové, 2001.
- LYOTARD, J.-F. *Rozepře*. Praha : Filosofía, 1998.
- MACHONINOVÁ, A. a kol. „Svlékání básně (Osm ruských minimalistů)“. *Souvislosti*, 2006, č. 1, s. 140-182.
- MAREŠ, P. „Also: nazdar!“: *aspekty textové vícejazyčnosti*. Praha : Karolinum, 2003.
- MARGOLIN, U. *Kognitivní věda, činná mysl a literární vyprávění*. Prel. H. Zykmond. Brno; Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR v nakl. Host, 2008.
- MATHAUSER, Z. „Literární dílo a skutečnost“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2005.
- MATHAUSER, Z. „Básnická avantgarda a fenomenologické ponaučení“. In *Cesta k duši díla : Miroslav Mikulášek [jubilejní sborník]*. Brno : Masarykova univerzita, 2001.
- MEYER, P. *Find What the Sailor Has Hidden: Vladimir Nabokov's "Pale Fire"* (1st ed). Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1988; rusky *Najdíte, čto sprjatal matros: „Blednyj ogon““ Vladimira Nabokova*. Moskva : Novoje literaturnoje obozrenije, 2007.
- MICHAJLOV, M. „Filosofija kosmizma i ruskaja ideja. Doklad. In *Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii „Kosmizm i ruskaja literatura. K 100-letiju so dnja smerti Nikolaja Fedorova“*; online <<http://magazines.russ.ru/bereg/2006/12/mm24.html>> [cit. 9. 11. 2011].
- MIŁOŠZ, C. *Svědectví poezie: šest přednášek o neduzích našeho věku*. Praha : Mladá fronta, 1992.
- MUKAŘOVSKÝ, J. *Kapitoly z české poetiky. Díl 3: Máchovské studie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1948.
- MUKAŘOVSKÝ, J. *Studie I*. Brno : Host, 2007.
- MUKAŘOVSKÝ, J. *Studie z poetiky*. Praha : Odeon, 1982.
- NEZVAL, V. *Moderní básnické směry*. Praha : Československý spisovatel, 1984.
- PATOČKA, J. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha : Academia, 1990.
- PEREGRIN, J. „Děláme světy jazykem?“ In *Organon*, F5, s. 40-48; online <<http://jarda.peregrin.cz/mybibl/mybibl.php?lang=c>> [cit. 10. 11. 2011].
- PEŠKOVÁ, J. *Role vědomí v dějinách a jiné eseje*. Praha : Lidové noviny, 1998.
- PLATÓN. *Dialogy o kráse*. Prel. J. Šonka. Praha : Odeon, 1979.
- POSPÍŠIL, I. *Labyrint kroniky: pokus o teoretické vymezení žánru*. Brno : Blok, 1986.
- RACHIMKULOVA, G. F. *Olakrez Narcissa. Proza Vladimira Nabokova v zerkale jazykovoj igry*. Rostov-na-Donu: Izdatel'stvo Rostovskogo universiteta, 2003.
- RAZUMOVSKY, M. *Marina Cvetajevová: mýtus a skutečnost*. Prel. Tereza Javornická. Praha : Garamond, 2009.
- RICOEUR, P. *Čas a vyprávění I. Zápletka a historické vyprávění*. Prel. M. Petříček jr. a V. Dvořáková. Praha : Oikoumené, 2000.
- RICOEUR, P. *Čas a vyprávění II. Konfigurace ve fiktivním vyprávění*. Prel. M. Petříček jr. Praha : Oikoumené, 2002.
- RICOEUR, P. *Čas a vyprávění III. Vyprávěný čas*. Prel. M. Petříček jr. Praha : Oikoumené, 2007.
- RICOEUR, P. *Filosofie vůle I. Fenomenologie svobody*. Prel. Jakub Čapek, Praha: Oikoumené, 2001.
- RICOEUR, P. *Teória interpretácie: diskurz a prebytok významu*. Bratislava : Archa, 1997.
- RICOEUR, P. *Time and Narrative. Volume I*. Transl. by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. The University of Chicago Press : Chicago and London, 1990.
- RICOEUR, P. *Úkol hermeneutiky: eseje o hermeneutice*. Prel. A. Kliková. Praha : Filosofía, 2004.
- RICOEUR, P. *Život, pravda, symbol*. Praha: Oikoumené, 1993.
- RICHARDSON, A. - STEEN, F. F. „Literature and the Cognitive Revolution: An Introduction“. *Poetics Today*. Vol. 23, No. 1, Spring 2002, pp. 1-8; online <<http://poeticstoday.dukejournals.org/content/23/1/1.refs>> [cit. 23. 3. 2012].
- SEMENOVA, S. G. *Filosof buduščego veka Nikolaj Fedorov*, Moskva : Paškov dom, 2004.
- SCHMID, W. *Narativní transformace: dění – příběh – vyprávění – prezentace vyprávění*. Prel. Petr Málek. Brno; Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2004.
- SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Prel. Vladimír Irgl et al. Praha : Liberální institut, 2001.
- SOKOL, J. *Čas a rytmus*. Praha : Oikoumené, 2004.
- SOLOV'JEV, V. – KLEPIKOVA, J. *Dovlatov vverch nogami: tragedija veselogo čeloveka*. Moskva : Soveršenko sekretno, 2001.

- SOLOVJOV, V. S. „Čtení o boholidství (1877-1881). Ze čtení druhého. Co je člověk?“ In *Neznámé Rusko (Ruský idealismus XX. století)*. Zost. Irina Mesnjankina. Prel. Ferdinand Pelikán et. al. Praha : Karolinum, 1995.
- SPENGLER, O. *Zánik Západu: obrysy morfologie světových dějin*. Praha : Academia, 2010.
- STAIGER, E. *Poetika, interpretace, styl: výbor*. Uspor. M. Vajchr. Prel. M. Černý et al. Praha : Triáda, 2008.
- STEINER, G. *Po Bábelu: otázky jazyka a překladu*. Prel. Šárka Grauová. Praha : Triáda 2010.
- STRIEDTER, J. *Literary Structure, Evolution and Value. Russian Formalism and Czech Structuralism Reconsidered*. Cambridge: Harvard University Press, 1989.
- SVATONĚ, V. *Román v souvislostech času: úvahy o srovnávací literární vědě*. Praha : Malvern, 2009.
- SVATONĚ, V. *Z druhého břehu (Studie a eseje o ruské literatuře)*. Praha : Torst, 2002.
- SVOBODA, E.: *Utopie*. Praha : Volné myšlenky československé, 1922.
- SÝKORA, M. *Vladimir Nabokov. „Americká“ témata*. Brno: Host, 2004.
- ŠKLOVSKIJ, V. B. *Teorie Prózy*. Prel. B. Mathesius. Praha : Akropolis, 2003.
- TAMMI, P. *Problems of Nabokov's Poetics. A Narratological Analysis*. Helsinki : Suomalainen Tiedeakatemia, 1985.
- TODOROV, T. *Poetika prózy*. Praha : Triáda, 2000.
- TOMAŠEVSKIJ, B. V. *Epigramy Puškina na Karamzina*. In Puškin – Issledovanija i materialy. Leningrad : Nauka, 1956, Tom 1, s. 208-215; online <<http://feb-web.ru/feben/pushkin/serial/is1/is1-208-.htm>> [cit. 15. 3. 2012].
- TSUR, R. *Aspects of Cognitive Poetics* [online] 1997 [cit. 10. 04. 2010] URL <<http://www2.bc.edu/~richard/lcb/fea/tsur/cogpoetics.html>>.
- TURNER, M. *Literární mysl: o původu myšlení a jazyka*. Brno : Host, 2005.
- TYŇANOV, J. N. *Literární fakt*. prel. L. Zadražil, Praha : Odeon, 1988.
- TYŇANOV, J. N. *Poetika. Istorija literatury. Kino*. Moskva : Nauka, 1977.
- USPENSKIJ, B. A. *Poetika kompozice*. Prel. Bruno Solářík. Brno: Host, 2008.
- USPENSKIJ, P. D. *Vnutrennij krug: O „poslednej čerte“ i o sverščeloveke: Dve lekcii*. Sankt-Peterburg : Trud, 1913.
- VALÉRY, P. *Literární rozmanitosti*. Prel. Jaroslav Fryčer. Praha : Odeon, 1990.
- VERNADSKIJ, V. I. *Živoje veščestvo*. Moskva : Nauka, 1978.
- VLAŠÍN, Š. „Hospodská rozprávka v současné české próze“. In *Tradice lidové slovesnosti v současné literatuře: sborník materiálů z věd. konf. 27. Bezručovy Opavy 12.-13. září 1984*. Opava : Slezské muzeum-Památník Petra Bezruče, 1987.
- Vyprávění v konextu*. Ed. Alice Jedličková, Ondřej Sládek. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008.
- WHITE, H. „Historicismus, historie a figurativní obraznost“ [online]. Prel. V. Urbánek. In *Reflexe*, 1996, č. 16, s. 2-2-2-3 [cit. 24. 3. 2008]. URL: <<http://www.reflexe.cz/File/Reflexe%2016/white.pdf>>.
- WHITE, H. „Z Úvodu k Metahistorii“ [online]. Prel. M. Kotásek. In *Aluze* č. 3, 2008, s. 33. [cit. 28. 3. 2009]. URL: <http://www.aluze.cz/2008_03/05_studie_white.php>.
- ŽIRMUNSKIJ, V. M. *Poetika a poezie*. Prel. Jiří Honzík. Praha : Odeon, 1980.
- ŽÍŽEK, S. *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška, aneb, Proč musela utopie liberalismu zemřít dvakrát*. Prel. Radovan Baroš. Praha : Rybka, 2001.